

Kopczyński, Michał

"Peregrinatio Academica. Det svenska samhället och de utrikes studieresorna under 1600-talet", Lars Niléhn, Lund 1984 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 77/2, 429-430

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Rozdział IV (D) poświęcony został osiągnięciom szkoły w Herborn w poszczególnych dziedzinach nauki: filozofii, pedagogiki, dydaktyki, szkolnictwa, teologii, prawa państwowego, polityki, filologii klasycznej i tłumaczeń.

W ostatnim rozdziale (E) omówił autor oddziaływanie szkoły w Herborn poprzez kontakty osobiste i naukowe pracowników i studentów tejże szkoły w odniesieniu do poszczególnych regionów Europy (Niemcy, Holandia, Szwajcaria, Węgry i Siedmiogród, Skandynawia, Szkocja, Anglia i Ameryka Północna).

Praca Gerharda Menka posiada cenną wartość, jako że wykorzystala szeroko materiały archiwalne, inspirowane też do dalszych badań w tym zakresie. Warto byłoby ją rozszerzyć o elementy polskie przedstawiając dokładniej związki i wpływ tej uczelni na rozwój kalwinizmu polskiego oraz kontakty personalne i międzyuczelniane. Znaczenie pracy przekracza zresztą jej przydatność dla badań regionalnych.

Szkoda iż zabrakło w pracy indeksu osobowego oraz wykazu wykładających profesorów.

J. Z.

Lars Niléhn, *Peregrinatio Academica. Det svenska samhället och de utrikes studieresorna under 1600-talet*, „Biblioteka Historica Lundensis” t. 54, C. W. K. Gleerup, Lund 1984, s. 393.

Praca niniejsza należy do licznej grupy publikacji o przemianach społeczeństwa szwedzkiego okresu mocarstwowości. Autor analizuje społeczność Szwedów studiujących poza granicami kraju w XVII w. Posługując się metodą tzw. „biografii zbiorowej” bada pochodzenie społeczne studentów, przebieg ich karier i ostateczną pozycję osiągniętą w hierarchii społecznej (*sluttjänst*). Z jednej strony pozwala to na zbadanie możliwości kariery w Szwecji XVII w. i roli, jaką w niej odegrało pobieranie za granicą wyższe wykształcenie. Z drugiej strony na tej podstawie próbuje autor udowodnić postawioną przez siebie tezę, że dzięki zaznajomieniu się z krzyżującymi się na zachodnioeuropejskich uniwersytetach najnowszymi ideami, studenci ci mogli przenosić je na grunt ojczysty. Jest to przyczynek do często dyskutowanej przez historyków skandynawskich kwestii integracji Szwecji z Europą (omawiana praca jest częścią szerszego programu poświęconego tej kwestii, zob. G. Rystad, „Europeizacja Szwecji w XVII wieku, ZH t. XLIV, 1979, z. 2, s. 35—37).

Praca dzieli się na trzy części. Pierwsze trzy rozdziały (właściwie połowa pracy) poświęcone są omówieniu kwestii ogólniejszych. Rozdział pierwszy traktuje o przemianach społecznych w Europie i Szwecji w XVII w. Następne poświęcone są rozwojowi szwedzkiej administracji, kościoła, modelowi wychowania w środowiskach arystokratycznych i jego przemianom. Dużo uwagi poświęca autor rozwojowi uniwersytetów europejskich i wpływowi tego na przemiany społeczne. Analizując to zagadnienie Niléhn ogranicza rozważania do Niemiec, Niderlandów, Anglii, pomijając Europę środkową, Francję, Hiszpanię i przede wszystkim Włochy. Na tym tle przedstawiony został rozwój uniwersytetów szwedzkich.

Na część drugą (analityczną) składają się cztery rozdziały. Zanalizowano kolejno: pochodzenie społeczne studentów, jego wpływ na rodzaj wybieranej później kariery (wojskowa, urzędnicza, kościelna itd.) oraz wpływ pochodzenia na ostateczną pozycję zajmowaną w hierarchii społecznej przez członków analizowanej grupy. Rzut oka na to ostatnie zagadnienie pozwala autorowi stwierdzić, jaką wartość miało wykształcenie zdobywane na uniwersytetach nieszwedzkich (określenie takie wydaje się bardziej adekwatne niż „zagraniczne”, gdyż w analizowanej grupie duży procent stanowią studenci pomorskiej Gryfii). Braki w ma-

o w
ny na

teriale źródłowym zmusiły L. Niléhna do wzięcia pod uwagę jedynie studentów uczelni niemieckich i holenderskich. Spośród około 3530 Szwadów przyjętych na uniwersytety w tych krajach w XVII w., dla 1867 (53%) udało się autorowi zebrać dane o ich karierach i ostatecznej pozycji w społeczeństwie. Wszyscy oni pochodzą z terytoriów etnicznych szwedzkich, bądź z Finlandii, gdyż autor pominął osoby obcego pochodzenia, pozostające jedynie czasowo w służbie szwedzkiej. Część analityczna uzupełniona jest 75 tabelami, pozwalającymi na kontrolowanie wywodów autora.

Ostatnia część pracy poświęcona jest analizie przebiegu studiów. Na przykładzie trzech uniwersytetów (Lejda, Wittenberga, Gryfia) autor rozpatruje takie kwestie jak: wpływ pochodzenia społecznego, a co za tym idzie sytuacji materialnej na wybór uczelni, uprzednie wykształcenie studiujących tam Szwedów; odpowiada też na pytanie, jaki procent studentów uzyskiwał tam dyplomy, a jaki zadowalał się szwedzkimi otrzymanymi przed wyjazdem lub po powrocie. W tej części bierze się pod uwagę 1743 osoby, czyli 49% wszystkich studiujących wtedy za granicą Szwedów.

W ostatnim rozdziale problem studiów zagranicznych omówiony został w kontekście międzynarodowym (studenci szwedzcy a studenci duńscy). Skądinąd ogólnoskandynawskie ujęcie tej kwestii prezentował już inny badacz (S. Bagge, „Nordic Students at Foreign Universities until 1660”, „Scandinavian Journal of History” t. IX, 1984, z. 1).

Zebrany przez autora materiał został przeanalizowany bardzo wnikliwie, jednakże zastosowana w pracy metoda biografii zbiorowej (chyba zresztą jedyna skuteczna przy badaniu tak licznej grupy, jaką stanowią Szwedzi studiujący za granicami swego kraju w XVII w.) nie jest bez zastrzeżeń. Nie uwzględnia ona niektórych ciekawych i ważnych dla tematu zagadnień. Zestawienie przebiegu kariery i ostatecznych pozycji w społeczeństwie członków tej grupy nie ukazuje wszystkich mechanizmów „robienia” kariery. I tak z omawianej pracy nie dowiadujemy się nic o wpływie powiązań rodzinnych i klientalnych na kariery byłych studentów. Bardzo istotne nieraz były dalekie nawet parantele z rodami należącymi do elity politycznej i społecznej ówczesnej Szwecji. Przynajmniej do roku 1680 właściwy wybór małżonki mógł mieć decydujące znaczenie dla dalszej kariery, szczególnie na najwyższym szczeblu (na ten temat zob. K. Ågren, „Rise and Decline of Aristocracy. The Swedish Social and Political Elite in the 17th century”, „Scandinavian Journal of History” t. I, 1976). O ostatecznej pozycji decydowały więc nie tylko czynniki wzięte pod uwagę przez autora. Aby móc ujawnić je wszystkie (o ile to w ogóle jest możliwe) należałoby przebadać indywidualnie karierę każdego studenta i jego powiązania z tzw. osobami wpływowymi.

Niewątpliwie jednak rozprawa L. Niléhna jest godna uwagi nie tylko ze strony badacza dziejów Szwecji; warto by ją wykorzystać dla studentów porównawczych. Książka nie została niestety zaopatrzona w streszczenie w którymś z języków kongresowych.

M. Kop.

Instrukcijos feodalinių valdų administracijai Lietuvoje XVII—XIX a., wyd. Zigmantas Kiaupa i Jūratė Kiaupienė, Lietuvos TSR Mosklu Akademijos Istorijos Institutas, Vilnius 1985, s. XV, 236.

Kolekcja wydanych drukiem instrukcji gospodarczych dla dóbr wielkiej własności ziemskiej na obszarze Rzeczypospolitej Obojga Narodów wzbogaciła się o nową publikację źródeł dotyczących terenów litewskich. Tom, który przygotowali Zigmantas Kiaupa i Jūratė Kiaupienė, zawiera 58 instrukcji gospo-